

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Ioannis Tollenarii Brvgensis e Soc. Iesv Specvlvm
Vanitatis Sive Ecclesiastes Solvta Ligataq. Oratione
Dilvcidatvs**

Tollenaer, Jean de

Antverpiæ, 1635

Prosa Exegesis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68633](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68633)

*Quid verborum flumina ructas?
 Tot, si nescis, lubrica verbis
 Te lingua probat mentis inanem,
 Nec stultitia est certior index.
 Cùm multiplices, genus infomne,
 Anxia cura pectora rodunt,
 Stolidi excudit somnia Morpheus.
 Sic vbi linguæ verba redundant,
 Illic menti curta supellex.*

PROSA EXEGESIS.

*De Deo lo-
qui difficile.*

DE Deo neque omnino filere concessum est, nec loqui promptum. Nam & infinitam illam Maiestatem silentio premere, impietatis est; & multa de illâ effutire, temeritatis: nec hominis est, supremi Numinis ignorantiam prætexere; nec prudentis, absolutam eius scientiam profiteri. Conatum tamen aliquem in medium adferre, operæ pretium videtur, quia, teste Augustino, de Deo optimè existimare, pietatis est exordium. Principio igitur hoc statuendum est, quod ait Tacitus, vnum esse regnatorem omnium Deum. Nulla enim inter homines gens est, inquit Tullius, neque tam immansueta, neque tam ferrea, quæ non, etiam si ignoret qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat. Quid enim potest esse tam apertum, tamque perspicuum, cùm cælum suspeximus, cælestiaque contemplati sumus, quàm esse aliquod Numen præstantissimæ mentis, quo hæc regantur? Sed quàm hæc certa sunt ac perspicua, tam incertum atque obscurum est quid sit Deus. Vt præclare dictum sit à Tertulliano; Deum vis magnitudinis & notum hominibus obiecit, & ignotum. Quid enim tam notum, quàm esse

Augustinus
lib. 1. de Li-
bero arbit.

Tacitus
s. Hist.
Cic. lib. 1.
de Legib.

Idem de
Aruspicum
responf.
Deum esse
perspicuum
est.

Quid sit
Deus, ob-
scurum.
Tertullian.
Apologet.
c. 17.

esse summum aliquod Numen? quid tam ignotum, quàm quid sit illud Numen?

Prudenter olim Simonides, cum ex eo quæsiuisset Hiero tyrannus, quid esset Deus, diem ad deliberandum postulauit; ac postridie rogatus, biduum petiit. Cumque sæpius numerum duplicaret, & Hiero miratus causam quæreret, respondit: Quia quanto diutius considero, tantò mihi res videtur obscurior. Ita profectò se res habet, vt inuestigantibus labor crescat, & quanto quis acrius mentis aciem intenderit, tantò longius se à metâ cognitionis abesse deprehendat. Adeò vt hæc perscrutatio diuinitatis non absimilis esse videatur illi Stagno Siculo, de quo Polycritus apud Aristotelem, quod cum vix ambitu suo scutum excedat, si quis illud lauandi gratiâ ingrediatur, in latum extenditur; & si quis iteratò ingressus fuerit, ampliùs idemtidem dilatatur. Talis est enim Dei natura, quæ, vt ait Nazianzenus, tantum recedit, quantum capitur: & inuentæ veritatis lucrum duplicati laboris dispendio compensat, dum lucis æternæ stricturæ quædam hinc inde emicantes ad pleniorẽ eiusdem lucis inquisitionem inuitant, & immensam generosis mentibus discendi cupiditatem accendunt.

Quanta olim huius lucis inuestigandæ cupiditas incellit D. Augustinum, postquam veritatis diem quasi per rimam dispicere cœperat? Et quanto animi sui sensu ad hauriendam Dei cognitionem res omnes creatas peruagatus est? Percussisti, inquit; Domine cor meum verbo tuo, & amaui te. Sed & cælum, & terra, & omnia quæ in eis sunt, ecce vndique mihi dicunt vt te amem; nec cessant dicere omnibus, vt sint inexcusabiles. Altiùs autem tu misereberis, cui misertus fue-

Cic. lib. 1.
de Naturâ
deor.

Quo Deus
magis cog-
noscutur,
magis late-
re videtur.

Vid. Cauf-
fin. Hist.
parab. li. 1.
Symbol.
52.

Nazianz.
Orat. 1.

Augustini
labor in
quærendo
Deo.

Augustinus
li. 10. Con-
fession. c. 6.

fueris; & misericordiam præstabis, cui misereberis. Alioquin & cælum & terra surdis loquuntur laudes tuas. Quid autem amo, cum te amo? Non speciem corporis, non decus temporis, non candorem lucis ecce istis amicis oculis, non dulces cantilenarum melodias, non florum, & unguentorum, & aromatum suauolentiam; non manna & mella, non membra acceptabilia carnis amplexibus. Non hæc amo, cum Deum meum amo: sed tamen hæc talia amo in interiori meo homine; ubi fulget animæ meæ, quod non capit locus; ubi sonat, quod non rapit tempus; ubi olet, quod non spargit flatus; ubi sapit, quod non minuit edacitas; ubi hæret, quod non diuellit satietas. Hoc est quod amo cum Deum meum amo. Et quid est hoc? Interrogavi terram, & dixit, Non sum. & quæcumque in eadem sunt, idem confessa sunt. Interrogavi mare & abyssos, & reptilia animarum viuarum, & responderunt, Non sumus Deus tuus, quare supra nos. Interrogavi auras flabiles, & inquit vniuersus aër cum incolis suis: Fallitur Anaximenes, non sum Deus. Interrogavi Solem, Lunam, & stellas; Neque sumus nos Deus quem quæris, inquit. Et dixi omnibus his quæ circumstant fores carnis meæ: Dixistis mihi de Deo meo, quod vos non estis, dicite mihi de illo aliquid. Et exclamauerunt voce magnâ: Ipse fecit nos. Interrogatio mea, intentio mea; & responsio eorum, species eorum. Hæc Augustinus.

*Dei aliqua
lis cognitio
remouendo
aliena acci-
pitur.*

Sed quàm rudis illa species ad repræsentandum infinitum illud Numen? Certè vix aliud nobis præstat, quàm quod opportunè prohibet, ne ad ea colenda sacrilegâ superstitione adducamur, quæ non sunt dii; ac interim aliena remouendo, confusam Dei proponit ima-

imaginem. Quæmadmodum enim, ait Areopagita, si mulacrum hominis ex ligno aut lapide, cædendo, dedolando, excavando & amputando perficitur; ita Dei quædam similitudo, remouendo ab eo quidquid creatum est, efformatur; sed hoc discrimine, quòd ex ligni illâ aut lapidis dedolatione subinde genuina resultat hominis effigies, ex hac autem negatione rerum creatarum nulla Dei propria similitudo, sed valdè rudis, imperfecta, prorsusque aliena adumbratur. Hoc tamen habent eximium res creatæ, quòd animos nostros excitant, & ad diuinas perfectiones vtcumque contemplandas manu ducunt. Viderunt hoc etiam Græcæ religionis Philosophi, inter quos Plutarchus non ignobilis, Vt nunc se dat occasio, inquit, Deum quasi in pulcherrimo somniorum somno imaginantes excitemus animos nostros, hortemurque, vt altius sese efferant; & Dei substantiam naturalibus substantiis sublimiorem contemplemur. Addo, Et cum diu contemplati fuerimus, fateamur nos (quasi Solis radiis nimiam suam luce caliginem offudentibus) magis magisque cæcutire: & gloriosum nobis existimemus, viles terræ vermiculos ab infinitâ Maiestate vinci, humanamque infirmitatem tam altis conatibus debere succumbere.

Ne tamen omnino nihil in medium attulisse dicamur, videamus quid nonnulli, quorum mens sanior fuit, naturâ duce sint consecuti. E Latinis potissimum arridet M. Tullius, qui sic habet in Tusculanis: Deus ipse, qui intelligitur à nobis, alio modo intelligi non potest, nisi mens soluta quædam, & libera, & segregata ab omni concretionem mortali, omnia sentiens & mouens, ipsaque prædita motu sempiterno. E Græcis nemo potiore iure placere debet quàm diuinus ille Plato,

I i haustâ

Dionysius
Areopag.
de Mysticâ
Theol. c. 2

Deus ex re-
bus creatis
cognoscitur.

Plutarch in
El. apud
Delphos.

Philosopho-
rum de Deo
sententia.

Cicero. Tu-
scul. 1.

Apuleius
Apolog.
primâ.

haustâ à Moyse, vt putatur, Theologiâ ceteris aug-
stior. Eius insignem de Deo sententiam his verbis qui-
dam expressit: Deus est totius rerum naturæ causa, &
ratio, & origo initialis, summus animi genitor, æternus
animantium sospitator, assiduus mundi sui opifex. Sed
enim sine operâ opifex, sine curâ sospitator, sine propa-
gatione (id est naturæ suæ multiplicatione) genitor,
neque loco, neque tempore, neque vice vllâ compre-
hensus, eoque paucis cogitabilis, nemini effabilis.

Deus est
incompre-
hensibilis.

Philo de
Profugis.

Dionysius
Areopag.
Cælest. hier-
arch. c. 25.

Iob 11, 7.

Rectè mones, Plato, & elogio tuo rationis & oratio-
nis fluxum sistis. Cuius enim prudentiæ fuerit incom-
prehensibilem velle cogitatione complecti, aut ineffa-
bilem verbis explicare? Non immeritò sanè stultissi-
mæ temeritatis id esse pronuntiat Ecclesiastes. Primum
enim, quis ignorat instar Solis esse diuinum illud Nu-
men, cui nullus par esse possit adspectus? Vnde verè di-
ctum est à Philone, Principalem illam essentiam si quis
voluerit intueri, nimio radiorum fulgore, priusquam
illam viderit, excæcandum. Deinde venti nomine
Deum commodè designari, ostendit Areopagita, pro-
pter vim motricem, celeremque & insuperabilem dif-
cessum, & nobilium principiorum atque finium incog-
nitas atque inuisibiles latebras. Denique perfectiones
eius incomprehensibiles esse, satis apertè insinuat Pro-
pheta Iob, *Forſitan, inquit, vestigia Dei comprehendes,
& usque ad perfectum Omnipotentem reperies? Excelsior ca-
elo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces?
Longior terrâ mensura eius, & latior mari.*

Amplius dico, ne vnus quidem perfectionis diui-
næ vim posse comprehendere, cum nihil sit in hoc vniuer-
so, quod cum illâ in contentionem venire possit. Quin-
immò si omnis rerum creaturarum perfectio magis ma-
gisque

gisque in infinitum aucta fuerit, & ex alterâ parte minima Dei perfectio (vt sic loquar) cum illâ conferatur, numquam tamen poterit creata perfectio illo suo augmento ad minimam Dei perfectionem attingere. Quod nemini mirum videri debet, cum in Mathematicis etiam proportionibus non absimile quiddam reperiatur. Detur enim angulus aliquis rectilineus, qui infinitis partibus reddatur minor, acutior & contractior; & alius detur angulus contingentia circuli conuexi super lineam rectam, qui in infinitum augeatur ac dilatetur; tamen hic angulus contingentia in infinitum auctus ac dilatatus, semper erit minor angulo rectilineo in infinitum contracto. Sed quid verbis opus est, cum res, de quâ agimus, sit prorsus ineffabilis? Quare ne multa effutiendo, vt ait Ecclesiastes, stultitiam prodam, cetera obscuris Fidei decretis ac Theologorum placitis committo, illius D. Cypriani memor: De Deo etiam vera dicere periculosum est.

Cyprian. in
Symbolo.

SECTIO SECVNDA.

ECCLESIASTES.

- VERS. 3. Si quid vouisti Deo, ne moreris reddere: displicet enim ei infidelis & stulta promissio. sed quodcumque voueris, redde:
4. multoq̄ue melius est non vouere, quàm post votum promissa non reddere.